

Razotkrivanje dezinformacija

Krunoslav Antoliš*
Jurica Pačelat**

SAŽETAK

Razotkrivanje dezinformacija izuzetno je važan proces koji se odnosi na otkrivanje, analizu i pružanje ispravnih informacija, kako bi se ispravile i osporile lažne ili obmanjujuće tvrdnje. Prilikom razotkrivanja dezinformacija važno je provjeriti izvor informacije i potražiti druge nezavisne izvore potvrde ili osporavanja tvrdnje. Analizom sadržaja potrebno je identificirati nedosljednosti, nelogičnosti i manipulativne tehnike. Provjera faktografskih podataka i provjera konteksta, uz potrebitu razinu skeptičnosti prema primljenim informacijama, imaju za cilj dijeljenje samo provjerenih informacija s drugima. Razotkrivanje dezinformacija zahtijeva vrijeme, istraživanje i kritično razmišljanje te poznavanje softverskih alata koji pri tome mogu pomoći. Važno je biti educirani potrošač informacija i razviti nastavne programe za prepoznavanje lažnih ili obmanjujućih tvrdnji, kako bi se na odgovoran i meritoran način mogli baviti policijskim poslom. Spomenuto je uključeno u istraživanje koje je imalo za cilj ispitati stavove, vjerovanja i navike ponašanja vezane za dezinformacije na internetu kod studenata Veleučilišta kriminalistike i javne sigurnosti te ispitati potencijalne prediktore tih ponašanja. U istraživanju u kojem je sudjelovalo 278 sudionika korištena su dva novokreirana upitnika, od kojih svaki sadrži 4 subskale (Upitnik stavova i vjerovanja o dezinformacijama – utjecaj dezinformacija, svrha dezinformacija, raspoznavanje dezinformacija te učestalost dezinformacija; Upitnik ponašanja na internetu – zaštita od dezinformacija, zaštita sigurnosti, negativna

*Krunoslav Antoliš, izv. prof. dr. sc., Policijska akademija „Prvi hrvatski redarstvenik“, MUP RH/ Associate Professor, PhD, “First Croatian Police Officer”, Ministry of Internal Affairs, Republic of Croatia, antolisk@yahoo.co.uk

**Jurica Pačelat, mag. psych., doktorand psihologije na Sveučilištu Zagreb (University of Zagreb)

iskustva na internetu, korištenje društvenih mreža i internetskih portala). U radu su prezentirani preliminarni deskriptivni podaci prikupljeni istraživanjem, kao i podaci regresijske analize koji su rezultirali dvama značajnim prediktorima – pojedinci koji vjerojatnije koriste metode za zaštitu vlastite privatnosti i sigurnosti na internetu te pojedinci koji smatraju da su bolje informirani o opasnostima i načinima raspoznavanja dezinformacija češće koriste metode za provjeru istinitosti informacija. S obzirom na rezultate istraživanja, u rada su predloženi ishodi učenja za kreiranje kolegija koji bi u fokusu imao razotkrivanje dezinformacija.

Ključne riječi: razotkrivanje dezinformacija, faktografska provjera, provjera konteksta, analiza sadržaja, manipulativne tehnike

Uvod

Razotkrivanje dezinformacija ključan je postupak koji može doprinijeti poboljšanju informiranosti i obrazovanja javnosti. Važno je pažljivo provjeravati izvore informacija, analizirati sadržaj i kontekst te primjenjivati kritičko razmišljanje i softverske alate. Edukacija o načinima prepoznavanja i osporavanja lažnih ili obmanjujućih tvrdnji također je važna, osobito u području policijskog rada, koji zahtijeva visoku profesionalnost i integritet.

Postoje razni softverski alati koji mogu pomoći u razotkrivanju dezinformacija, ovisno o vrsti i formatu informacija koje se provjeravaju. Neki od tih alata su sljedeći: InVID & WeVerify Chrome ekstenzija, Google Fact-Check Explorer, Google Earth i SunCalc. InVID & WeVerify Chrome ekstenzija (Chrome Web Store, s. a.) alat je koji omogućuje obrnuto pretraživanje slika i videozapisa na internetu kako bi se pronašao originalni izvor i provjerila njihova autentičnost. Također pruža mogućnosti poput izvlačenja ključnih kadrova iz videozapisa, analize metapodataka i provjere manipulacije slika. Ovaj je alat vrlo koristan za otkrivanje dezinformacija na internetu. Baza podataka provjere činjenica Google Fact-Check Explorer (Google Fact Check Tools, s. a.) omogućuje pretraživanje tvrdnji i izvora na temelju ključnih riječi, jezika i zemalja. Pomaže u pronalaženju provjerenih informacija i osporavanju lažnih tvrdnji. Google Earth (Google Earth, s. a.) može biti koristan kada su u pitanju vizualni tragovi, omogućuje 3D prikaz većine dijelova planete i može pružiti dodatne informacije o određenim mjestima. SunCalc (SunCalc, s. a.) omogućuje pak utvrđivanje položaja sunca u određenom vremenskom trenutku na temelju mjesta i vremena. Također može pomoći u provjeri vremenskog okvira tvrdnji ili slika.

Razotkrivanje dezinformacija zahtijeva vrijeme, istraživanje i primjenu kritičkog razmišljanja. Važno je provjeriti izvore informacija, tražiti potvrdu ili osporavanje tvrdnji od neovisnih izvora, analizirati sadržaj, prepoznati nelogičnosti i manipulativne tehnike, te provjeriti faktografske podatke i kontekst prije dijeljenja informacija s drugima.

Edukacija o razotkrivanju dezinformacija trebala bi biti dostupna kako bi se osobe mogle kvalitetno baviti policijskim poslom i biti odgovorni potrošači informacija. Kvetanová, Kačincová, Predmerská i Švecová (2020) ističu da novinarstvo u 21. stoljeću zahtijeva mnogo više od pukog traženja i obrade informacija. Novinari trebaju ispuniti temeljne zadaće i posvetiti mnogo vremena provjeri afera te razotkrivanju poluistina ili lažnih informacija. Stoga su istinski profesionalne redakcije posvećene demaskiranju, negiranju ili objašnjavanju dezinformacija kako bi bile odgovorne u provjeravanju izdavačke djelatnosti drugih medijskih subjekata. Doprinos suvremenim znanstvenim raspravama o novinarstvu leži u definiranju različitih novinarskih strategija povezanih s razotkrivanjem lažnih informacija, koje se plasiraju kako bi se utjecalo ili manipuliralo cijelim društvom ili barem njegovim većim dijelovima. (Kvetanová, Kačincová, Predmerská i Švecová, 2020)

Provjera izvora informacija

Preporuka za prvi korak jest provjera izvora informacija, dakle utvrđivanje je li izvor poznat, pouzdan i ima li dobar ugled u pružanju točnih informacija. Nakon toga treba provjeriti jesu li drugi pouzdani izvori potvrdili istu informaciju. Lee E. Krahenbuhl, koordinator programa za komunikacijske studije na Sveučilištu Stevenson, ističe: „Bez obzira jeste li novinar, istraživač, pisac ili netko u profesionalnom području, važno je znati prepoznati prave informacije i točno ih upotrijebiti. To je naš pravi izazov u 21. stoljeću.“

Identificiranje pouzdanosti izvora zahtijeva provjeru određenih kriterija, kako navodi Sveučilište Stevenson (Stevenson University Online, s. a.). Postoje različiti pristupi koji se mogu koristiti kako bi se procijenila pouzdanost informacija, a korisno je promišljati o sljedećim kriterijima.

Prvi je kriterij provjera autorstva informacija, pri čemu je potrebno proučiti kredibilitet autora, stručno iskustvo i reputaciju u području o kojem piše. Autor s relevantnim stručnim znanjem i vjerodostojnošću vjerojatno je pouzdaniji izvor. Potom je tu provjera točnosti informacija – uspoređivanje informacije s drugim pouzdanim izvorima, potraga za provjerenim činjenicama, ispravnim citatima i izbjegavanje pristranosti u prezentiranju informacija. Ako su zaključci temeljeni na valjanim istraživanjima i dokazima, to ukazuje na veću pouzdanost. Važna je i provjera rele-

vantnosti informacija za danu temu i zadovoljava li informacija potrebe korisnika. Preporučuje se obraćanje pozornosti na točnost, detalje i sadržaj kao što su statistika, dijagrami ili grafikoni. Sljedeća je provjera ažurnosti informacija, posebice kod tema koje se brzo mijenjaju, kao što su tehnologija ili medicinske inovacije, važno je koristiti izvore koji prate najnovija saznanja. (Stevenson University Online, s. a.)

Također je bitno potražiti druge neovisne izvore koji potvrđuju ili osporavaju informacije. Veća raznolikost izvora može pružiti širu perspektivu i bolje razumijevanje teme. Potrebno je pažljivo proučiti sadržaj i pokušati identificirati nedosljednosti, nelogičnosti ili manipulativne tehnike. Treba biti svjestan senzacionalističkih naslova, nedostatka izvora ili dokaza, kao i upotrebe pretjeranih ili emotivnih izjava. Ako se u informacijama iznose konkretne tvrdnje, važno je provjeriti relevantne činjenice. Važno je koristiti pouzdane izvore informacija poput istraživačkih novinara, stručnjaka u određenom području ili organizacija za verifikaciju činjenica. Kontekst je ključan za pravilno tumačenje informacija. Neophodno je pronaći dodatne relevantne informacije koje pružaju širu sliku ili razumijevanje događaja ili tvrdnji te zadržati zdravu dozu skeptičnosti prema svim informacijama koje čitatelj dobiva. Čak i ako se nešto čini uvjerljivo, svakako je važno to provjeriti prije nego što se prihvati kao istina. Ako se utvrdi da je određena tvrdnja dezinformacija, ne treba je dalje širiti. Umjesto toga, valja podijeliti provjerene informacije i izvor koji ih podržava kako bi se pomoglo drugima u informiranju. (University of Washington Libraries, 2024a)

Bitno je biti pažljiv potrošač informacija i razviti vještine za prepoznavanje lažnih ili obmanjujućih tvrdnji. Upute za evaluaciju informacija koje je pripremio University of Washington Libraries (2024a) pomažu u pojašnjenjima, na primjer, što znači da je izvor vjerodostojan ili pouzdan jer to može varirati ovisno o kontekstu njegove upotrebe. Općenito, vjerodostojan ili pouzdan izvor je onaj za koji bi se stručnjaci u konkretnom području složili da vrijedi za njihove potrebe. To može varirati, stoga je preporučljivo koristiti jednu od metoda procjene izvora koja najbolje odgovara potrebama i pri tome voditi računa o tome da je vjerodostojnost kontekstualna.

Važno je kritički procijeniti izvore jer korištenje vjerodostojnih ili pouzdanih izvora čini pisca informiranijim. Nepouzdana izvori mogu narušiti vjerodostojnost, stoga ih treba izbjegavati.

Okviri

Postoje smjernice, prema University of Washington Libraries (2024b), koje informacijski stručnjaci preporučuju kako bi pomogli ljudima u kritičkom razmišljanju o pruženim informacijama. Metoda pitanja 5W odnosi se na postavljanje pet pita-

nja kako bi se procijenila vjerodostojnost izvora: Tko je autor? (autoritet); Koja je svrha sadržaja? (točnost); Odakle je sadržaj? (izdavač); Zašto postoji izvor? (svrha i objektivnost); Kako se ovaj izvor uspoređuje s drugima? (uspostava usporedbe).

Postoji i metoda tzv. pametne provjere koja se posebno koristi za procjenu novinskih izvora, koja uključuje sljedeća pitanja: Tko ili što je izvor? (izvor); Zašto izvor iznosi određene tvrdnje? (motiv); Tko je napisao priču? (autoritet); Postoje li elementi koji djeluju neistinito? (recenzija); Kako se izvor uspoređuje s drugim izvorima? (test dvaju izvora). (University of Washington Libraries, 2024b)

CRAAP test (CRAAP – *currency, relevance, authority, accuracy, purpose* / valuta, relevantnost, autoritet, točnost, svrha) donosi kriterije koji mogu pomoći u procjeni kvalitete i prikladnosti izvora informacija s kojima se korisnik susreće: Kako su informacije ažurirane? (valuta); Koliko su informacije važne za vaše potrebe? (relevantnost); Koje je vjerodostojnosti izvora? (autoritet); Koliko su informacije točne i pouzdane? (točnost); Koja je svrha informacija? (svrha). (University of Washington Libraries, 2024a)

TRAAP test (timeliness, relevance, authority, accuracy / pravodobnost, relevantnost, autoritet, točnost) sadrži popis pitanja koja mogu pomoći u procjeni informacije. Različiti kriteriji bit će više ili manje važni ovisno o situaciji ili potrebi. (University of Washington Libraries, 2024b)

Važno je pronaći i identificirati izvor informacija posebno ako je riječ o člancima ili vijestima na internetu. Dobro je proučiti više informacija o izvoru kako bismo saznali o njegovoj povijesti, ciljevima i ugledu. Traženje ocjena ili recenzija o izvoru informacija i provjera kako se taj izvor percipira u pogledu kvalitete i objektivnosti informacija ključni je korak u procesu provjere vjerodostojnosti. Potvrda informacija od više pouzdanih izvora dodatno povećava vjerojatnost točnosti informacija. Važno je biti svjestan političke, ideološke ili komercijalne pristranosti izvora i koristiti više izvora s različitim pozadinama kako bismo dobili cjelovitu sliku. Dobro je pouzdati se u provjerene medijske organizacije ili institucije koje su poznate po pružanju vjerodostojnih informacija. Kritičko razmišljanje i određena doza skepticizma ključni su prije prihvaćanja informacija kao istinitih. Postavljanje pitanja, provjera činjenica i razmatranje mogućih pristranosti izvora također su važni koraci. Treba imati na umu da čak i pouzdani izvori mogu biti nepotpuni ili pogrešni, stoga je važno održavati kritičko promišljanje i provjeravati informacije kako bismo osigurali njihovu točnost. Kombinacija ovih koraka pomoći će u provjeri izvora informacija i utvrđivanju njihove vjerodostojnosti. (Stevenson University Online, s. a.)

Dodatni izvori

Pronalaženje dodatnih nezavisnih izvora ključno je za provjeru informacija, stoga je važno znati načine kako pronaći dodatne izvore. Dobro je koristiti tražilice poput Googlea ili Binga kako bi pronašli druge izvore informacija o određenoj temi. Važno je proučavati različite članke, vijesti, blogove ili stručne časopise koji se bave istom tematikom. Upoznavanje s relevantnim studijama, istraživanjima ili akademskim člancima na temu koja se provjerava može se pokazati kao ključno. Visokoškolske ustanove često imaju *online* baze podataka koje sadrže znanstvene radove, a ti izvori prolaze kroz rigorozan proces stručnih recenzija pa ih je dobro uključiti.

Posjeta mrežnim stranicama pouzdanih novinskih agencija koje se bave istraživačkim novinarstvom važna je jer takve agencije provjeravaju činjenice i pružaju dublju analizu vijesti. Dobro je pronaći članke koji se bave istom temom kako bi dobili različite perspektive. Za specifične ili tehničke teme važno je uključivanje stručnih časopisa ili publikacija koje se bave tom temom jer takvi izvori često sadrže detaljne analize, istraživanja i mišljenja stručnjaka u određenom području. Prema Dejanović (2020), uvijek je dobro provjeravati mrežne stranice institucija, organizacija ili vlada koje se bave temom koju istražujete jer mnoge od njih objavljuju izvješća, istraživanja ili politike koje mogu biti korisne pri provjeri informacija. Pronalaženje relevantnih stručnjaka ili profesionalaca koji se bave temom koju se istražuje od presudnog je značaja, jer njihova mišljenja mogu pružiti dodatnu perspektivu i informacije. Uvijek je važno biti oprezan s informacijama na socijalnim mrežama iako one mogu biti korisne kao izvor novih informacija ili perspektiva. Uvažavanje objava ili komentara stručnjaka u određenom području i provjera jesu li poduprte pouzdanim izvorima dovodi do kvalitete rada. (Dejanović, 2020)

Važno je razmotriti raznolikost izvora kako bi dobili širu sliku i bolje razumjeli temu koju istražujemo. Obraćanje pažnje na kvalitetu izvora provjerom njihove pouzdanosti i usklađenost informacija s drugim izvorima donosi daljnja poboljšanja finalnim zaključcima rada.

Analiziranje sadržaja

Analiza sadržaja bitan je korak u procesu provjere informacija i uočavanja manipulativnih tehnika zbog čega je važno razumjeti kako provesti takvu analizu, istaknuto je na mrežnoj stranici Columbia University Mailman School of Public Health (s. a.). Ova metoda istraživanja koristi se za identificiranje prisustva određenih riječi, tema ili koncepta unutar kvalitativnih podataka, kao što su tekstovi. Analizom sadržaja istraživači mogu kvantificirati i analizirati prisutnost, značenje

i međusobne odnose tih elemenata. Na primjer, istraživači mogu koristiti analizu sadržaja kako bi procijenili jezik koji se koristi u novinskom članku radi otkrivanja pristranosti ili tendencija. Na temelju takve analize, mogu se izvoditi zaključci o porukama unutar teksta, autorima, publici, pa čak i o kulturi i vremenu u kojem je tekst nastao. Izvori podataka za analizu sadržaja mogu uključivati intervjue, otvorena pitanja, terenske bilješke, razgovore ili gotovo svaku vrstu komunikativnog jezika, poput knjiga, eseja, novinskih članaka, govora ili povijesnih dokumenata. Jedna istraživačka studija može obuhvatiti analizu različitih vrsta tekstova. (Columbia University Mailman School of Public Health, s. a.)

Postoje različite definicije analize sadržaja. Holsti (1969) ističe da je to „bilo koja tehnika za donošenje zaključaka sustavnim i objektivnim identificiranjem posebnih karakteristika poruka“, Berelson (1952) smatra da je to „istraživačka tehnika za objektivni, sustavni i kvantitativni opis očitog sadržaja komunikacije“, dok je Constable et al. (1994–2024) opisuje kao „interpretativni i naturalistički pristup koji se oslanja na promatranje i narativnu analizu te manje na eksperimentalne elemente povezane sa znanstvenim istraživanjem“.

Općenito možemo govoriti o dvjema glavnim vrstama analize sadržaja: konceptualnoj analizi i relacijskoj analizi. Konceptualna analiza fokusira se na identifikaciju i učestalost pojmova u tekstu, dok relacijska analiza istražuje odnose između tih pojmova. Prilikom analize sadržaja, važno je pažljivo pročitati ili pogledati sadržaj u cjelini, a ne se oslanjati samo na naslove ili izvatke, prepoznati senzacionalističke naslove ili izjave te obratiti pažnju na nedosljednosti ili nelogičnosti u sadržaju. Također valja provjeriti izvore i dokaze koji podržavaju tvrdnje iz sadržaja i biti svjestan manipulativnih tehnika koje se mogu koristiti kako bi se utjecalo na mišljenje. K tomu, važno je aktivno koristiti kritičko razmišljanje, razmatrajući moguće motive autora, provjeravajući činjenične tvrdnje i postavljajući pitanja o logici i dosljednosti informacija. Analizirajući sadržaj na temelju ovih smjernica, mogu se bolje razumjeti potencijalne nedosljednosti, manipulacije ili nedostaci u informacijama i stjecati jasnija percepcija o temi koja se istražuje. (Columbia University Mailman School of Public Health, s. a.)

Provjeravanje reputacije izvora

Provjera reputacije izvora predstavlja ključan korak u procjeni vjerodostojnosti informacija. Dejanović (2020) opisuje nekoliko metoda koje se mogu primijeniti u toj provjeri. Prva je metoda istraživanje povijesti izvora informacija kako bi saznali koliko su dugo aktivni i koje su teme pokrivali u prošlosti. Dugi niz godina aktivnosti i dobar ugled mogu ukazivati na vjerodostojnost izvora. Zatim slijedi dublje

istraživanje izvora, uključujući opis, misiju i vrijednosti koje promovira. Također je važno provjeriti transparentnost izvora u kontekstu politike uređivanja, etičkih smjernica i prakse objavljivanja ispravka kada je to potrebno. Nadalje, važan je korak pretraživanje ocjena i recenzija o izvoru uz pomoć tražilica jer mnogi medijski portali, organizacije za provjeru činjenica i neovisne platforme omogućuju korisnicima ocjenjivanje pouzdanosti izvora. Ocjenjujući iskustva drugih korisnika s tim izvorom, može se dobiti dodatni uvid. Ako je izvor poznat po istraživačkom novinarstvu ili analitičkim izvještajima, dobro je provjeriti je li jasno opisana metodologija istraživanja i način provjeravanja činjenica. (Dejanović, 2020)

Prema Europskoj komisiji (2018) važno je istražiti je li izvor pristran ili objektiviran u pružanju informacija te ima li povijest pružanja tendencioznih ili netočnih informacija. Ako su izvor priznali drugi pouzdani mediji, institucije ili stručnjaci u određenom području, to može biti znak njegove reputacije. Konačno, dobro je provjeriti kako se izvor pozicionira u odnosu na druge autoritete u industriji ili struci. Temeljito provjeravanje reputacije izvora prije prihvatanja informacije kao vjerodostojne omogućit će bolju sposobnost prosuđivanja kvalitete i pouzdanosti dobivenih informacija.

Provjera faktografskih podataka

Provjera faktografskih informacija ključni je korak u osiguravanju pouzdanosti informacija, stoga je važno znati kako možete provjeriti relevantnost činjenica. Prijeko je potrebno tražiti pouzdane izvore informacija poput istraživačkih novinara, stručnjaka u specifičnim područjima ili verifikacijskih faktografskih organizacija koje nude provjerene činjenice. Prema Dejanović (2020), bitno je potražiti članke, izvještaje ili publikacije koji su zasnovani na provjerenim izvorima i citiraju relevantne podatke. Posebice je dobro pregledati izvještaje ili izjave verifikacijskih faktografskih organizacija poput FactCheck.org, Snopes, Politifact i drugih koje se bave provjerom činjenica. Ovi izvori često pružaju detaljne analize i navode svoje izvore.

Ako se informacija temelji na određenim podacima ili statistikama, važno je provjeriti izvore tih podataka. Također je bitno potražiti službene izvore, vladine agencije, akademske studije ili istraživačke institucije koje su provjerile i objavile te podatke. Neophodno je provjeriti više izvora kako bi potvrdili činjenice. Ako više pouzdanih izvora navodi iste činjenice, to povećava vjerojatnost da su podaci točni. Ipak, potrebno je biti oprezan s izvorima koji se samo međusobno referiraju i potražiti neovisne potvrde. Uvijek je dobro imati na umu da čak i pouzdani izvori mogu biti pristrani ili imati određenu tendencioznost. Zato je važno proučiti metodologiju koja je korištena za prikupljanje podataka i obratiti pozornost na moguće pristrano-

sti u interpretaciji ili prezentaciji činjenica. Ako se radi o znanstvenim činjenicama ili istraživanjima, dobro je pronaći radove objavljene u priznatim znanstvenim publikacijama ili stručnim časopisima budući da znanstvena istraživanja prolaze kroz zahtjevan proces recenzije i mogu pružiti vjerodostojne podatke. (Ciboci, Kanižaj i Labaš, 2018)

Zaključno je važno biti kritičan prema primljenim podacima i uvijek postavljati pitanja o izvoru podataka, kontekstu, mogućim sukobima interesa ili skrivenim motivima. Moguće alternative ili suprotne stavove potrebno je razmotriti prije donošenja zaključaka. Važno je biti temeljit i kritičan prilikom provjere faktografskih podataka kako bi osigurali vjerodostojnost informacija.

Provjera konteksta

Važno je imati razumijevanje konteksta kako bi se moglo pravilno interpretirati informacije. Postoji nekoliko koraka koje pritom treba poduzeti kako bi se steklo bolje razumijevanje konteksta. Umjesto oslanjanja samo na naslove ili sažetke, Kvetanová, Kačincová, Predmerská i Švecová (2020) preporučuju pažljivo čitanje cijelog članka ili izvora informacija u cilju dobivanja svih relevantnih informacija i razumijevanja konteksta u kojem su informacije predstavljene.

Traženje dodatnih izvora koji pružaju više informacija o istom događaju ili temi može pomoći u dobivanju širu sliku i različite perspektive. Ako se informacija odnosi na određeni događaj, potrebno je istražiti njegovu povijest i kontekst te proučiti relevantne događaje koji su prethodili ili su povezani s trenutnim događajem kako bi se bolje razumjela šira situacija. Važno je uzeti u obzir kulturne, političke i društvene kontekste u kojima se informacija pojavljuje jer razumijevanje pozadinskih čimbenika pomaže u tumačenju i procjeni informacija. Dobro je potražiti stručne analize ili mišljenja stručnjaka u određenom području koji mogu pružiti kontekst i tumačenje informacija te obratiti pažnju na izvore koji su objektivni i temelje se na činjenicama. Također, važno je razmotriti vremenski okvir u kojem se informacija pojavljuje i razmisliti o tome kako vremenski faktori mogu utjecati na događaj ili tvrdnju. Potrebno je jasno razlučiti jesu li informacije aktualne ili se odnose na prošlost, a ako je moguće, dobro je razgovarati s različitim ljudima ili stručnjacima koji imaju različite perspektive o događaju ili temi kako bi se steklo raznolike i informirane stavove o kontekstu. Razumijevanje konteksta je ključno za pravilno tumačenje informacija i donošenje informiranih zaključaka pa se preporučuje ne oslanjati se samo na izolirane informacije, već tražiti dodatne izvore i razmatrati različite perspektive kako bismo dobili cjelovitu sliku. (Kvetanová, Kačincová, Predmerská i Švecová, 2020).

Biti skeptičan

Pri procjeni informacija i razmišljanja vrlo je važno njegovati kritički pristup te je stoga korisno znati kako održati uravnotežen nivo skeptičnosti. Ciboci, Kanižaj i Labaš (2018) ističu da biti kritičan znači aktivno postavljati pitanja o primljenim informacijama i razmišljati o izvoru tih informacija, potencijalnim skrivenim motivima ili pristranostima, kao i o nedostatku relevantnih podataka. Postavljanje pitanja pomaže u razvoju dubljeg razumijevanja i kritičkog stava prema informacijama.

Jedan je od važnih koraka, pišu Bryanov i Vziatysheva (2021), istražiti izvor informacija i provjeriti njegovu pouzdanost pregledom njegove reputacije i potragom za dodatnim provjerenim izvorima koji potvrđuju ili osporavaju iste informacije. Ponekad je ključno tražiti suprotstavljena mišljenja ili argumente kako bi se mogle razmotriti različite perspektive i steći obuhvatnija sliku o temi. Kada su tvrdnje zasnovane na činjenicama, potrebno je tražiti potvrđene podatke i istraživanja koja podržavaju ili osporavaju te tvrdnje umjesto da ih se prihvati samo na temelju same tvrdnje. Ljudi uvijek trebaju biti svjestan vlastitih pristranosti i pristranosti prisutnih u izvorima informacija te naučiti prepoznati znakove pristranosti kako bi bolje razumio prezentaciju informacija. Ako je moguće, dobro je potražiti potvrdu ili mišljenje stručnjaka u određenom području jer stručnjaci mogu pružiti objektivnu analizu teme i pomoći u razumijevanju složenih pitanja. Kritičko je razmišljanje važan alat za procjenu informacija pa je korisno analizirati argumente, provjeriti logiku i tražiti dokaze koji podržavaju tvrdnje. (Bryanov i Vziatysheva, 2021)

Biti skeptičan ne znači automatski biti nepovjerljiv prema svemu, već znači zadržati otvoren um, postavljati pitanja i pažljivo procjenjivati informacije prije donošenja zaključaka.

Dijeljenje provjerene informacije

Kada se otkrije da je određena informacija zapravo dezinformacija, ključno je suzdržati se od daljnjeg širenja te informacije. Prema Arin, Mazrekaj i Thum (2023), preporučuje se dijeljenje isključivo provjerenih informacija i pratećih izvora kako bi se pomoglo drugima u njihovu informiranju. Stoga je važno pažljivo provjeriti informacije prije nego što ih se podijeli.

Neizostavna je primjena već opisanih koraka za provjeru izvora, činjenica, konteksta i potvrđenih izvora informacija kako bi se uvjerali u njihovu pouzdanost. Potrebno je tražiti pouzdane izvore informacija koji potvrđuju točnost tvrdnji, kao što su stručnjaci u relevantnom području, organizacije za provjeru činjenica, relevantne vladine agencije ili ugledni medijski izvori. Umjesto širenja dezinformacija, prepo-

ruka za aktivno dijeljenje jest dijeljenje samo provjerene informacije, osobito putem društvenih mreža, razgovora s prijateljima, obitelji ili drugih komunikacijskih kanala. Uvijek je važno navesti izvor informacija kako bi drugi mogli sami provjeriti njihovu pouzdanost. (Arin, Mazrekaj i Thum 2023)

Edukacija o dezinformacijama

Osiguravanje obrazovanja o dezinformacijama u današnjem svijetu ima iznimnu važnost za proces donošenja odluka. Ključno je u tome poticanje drugih na razvijanje sposobnosti prepoznavanja dezinformacija na temelju pružanja alata i izvora za kritičko razmišljanje i provjeru informacija. Stručnjaci smatraju kako edukacija o dezinformacijama može znatno doprinijeti informiranosti ljudi i povećati njihovu otpornost na širenje lažnih informacija. Bitno je komunicirati ljubazno i učinkovito, čak i prilikom susreta s osobom koja širi dezinformacije. Važno je biti ljubazan i efikasan u komunikaciji, pružiti provjerene informacije i objasniti zašto je ključno oslanjati se na pouzdane izvore. Takav pristup može imati veći utjecaj na promjenu nečijeg mišljenja nego napad ili osuda. Pametno dijeljenje provjerenih informacija ključno je u borbi protiv dezinformacija i izgradnji pouzdane informacijske zajednice. Svatko od nas treba biti odgovoran u pristupu informacijama i pomoći drugima da budu bolje informirani. (Ciboci, Kanižaj i Labaš, 2018)

Metodologija

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati stavove, vjerovanja i navike ponašanja vezana za dezinformacije na internetu kod studenata Veleučilišta kriminalistike i javne sigurnosti te ispitati potencijalne prediktore tih ponašanja.

Sudionici

U ovom istraživanju sudjelovalo je 278 sudionika (63,3 % M, 36,7 % Ž) prosječne dobi 29,29 godina ($Sd = 6.36$). Svi sudionici su studenti Veleučilišta kriminalistike i javne sigurnosti (71,9 % sudionika – Stručni studij kriminalistike, 28,1 % sudionika – Specijalistički diplomski studij), od kojih 74,8 % čine zaposlenici Ministarstva unutarnjih poslova. Od svih policijskih službenika u uzorku, prosječnog radnog staža od 6,23 godine ($Sd = 5.37$), njih 23,4 % radi na poslovima temeljne policije, 18 % na kriminalističkim poslovima, 15,1 % na poslovima granice, 8,6 % u prometu ti 5,1 % u interventnoj jedinici policije. Detaljni sociodemografski podaci prikazani su u Tablici 1.

Tablica 1. Sociodemografski podaci sudionika

Table 1 Sociodemographic data of the participants

Varijabla	M	Sd
Dob	29.29	6.36
Radni staž u MUP-u	6.23	5.37
		%
Spol	m	63.3
	ž	36.7
Razina studija kriminalistike	Stručni studij	71.9
	Specijalistički studij	28.1
Zaposlenik MUP-a	Da	74.8
	Ne	25.2
Vrsta poslova u policiji	temeljna	23.4
	kriminalistička	18.0
	granična	15.1
	prometna	8.6
	Interventna/specijalna	5.1
	upravni poslovi	2.2
	UPPS	1.4
	drugi poslovi	25.9

Instrumenti

Za potrebe ovog istraživanja konstruirana su tri anketna upitnika: Upitnik sociodemografskih podataka, Upitnik stavova i vjerovanja o dezinformacijama te Upitnik ponašanja na internetu.

Upitnik sociodemografskih podataka

Upitnik se sastojao od jedanaest pitanja koji su ispitali dob, spol, zanimanje, godine staža, vrste poslova u MUP-u, godinu studija, ostvareni prosjek ocjena na studiju, mjesto stanovanja i razinu poznavanja engleskog jezika.

Upitnik stavova i vjerovanja o dezinformacijama

Upitnik se sastojao od 42 čestice koje su podijeljene u četiri subskale: *utjecaj dezinformacija, svrha kreiranja i širenja dezinformacija, raspoznavanje dezinformacija*

i učestalost dezinformacija u medijima. Na prve dvije skale sudionici su odgovarali na pitanja pomoću skale od 5 stupnjeva (1 – uopće se ne slažem, 5 – u potpunosti se slažem). U trećoj subskali sudionici su na pitanje „Prema Vašem mišljenju, koliki postotak informacija, u različitim medijima, medijskim područjima i različitim društvenim mrežama, jesu dezinformacije?“ odgovarali pomoću skale od 0 do 100 %. Izračunata pouzdanost tipa unutarnje konzistencije prihvatljiva je te za skalu *utjecaj dezinformacija* iznosi Cronbach $\alpha = 0.854$, za skalu *svrha kreiranja i širenja dezinformacija* iznosi Cronbach $\alpha = 0.723$, za skalu *raspoznavanje dezinformacija* iznosi Cronbach $\alpha = 0.660$ te za skalu *učestalost dezinformacija u medijima* iznosi Cronbach $\alpha = 0.938$.

Upitnik ponašanja na internetu

Upitnik se sastojao od 38 čestica koje su podijeljene u četiri subskale: *zaštita sigurnosti*, *zaštita od dezinformacija*, *negativna iskustva na internetu*, *korištenje društvenih mreža i internetskih portala*. Na skalama *zaštita sigurnosti* i *zaštita od dezinformacija* sudionici su odgovarali na pitanja pomoću skale od 5 stupnjeva (1 – nikad, 5 – gotovo uvijek), a čestice su se sastojale od preporučenih ponašanja/metoda za zaštitu sigurnosti (npr. „Redovito mijenjam lozinke“) i zaštitu od dezinformacija na internetu (npr. „Kada se sretnem s nekom informacijom, vijesti, sadržajem na internetu: provjeravam vjerodostojnost autora sadržaja“). Skala *negativna iskustva na internetu* sastojala se od liste čestica koje odgovaraju različitim metodama kibernetičkih napada (npr. „Jeste li bili meta (žrtva) kibernetičkog napada putem: virusa, krađe identiteta, kartične prijevare?“ itd.) na koje su sudionici odgovarali pomoću skale od 4 stupnja (1 – nikad, 4 – učestalo). Skala *korištenje društvenih mreža i internetskih portala* sastojala se od pitanja s višestrukim odabirom koja ispituju korištenje različitih društvenih mreža i internetskih portala, učestalost korištenja tih mreža i portala pomoću skale od 5 stupnjeva (1 – ne koristim svaki dan, 5 – više od 10 puta dnevno) te vrijeme provedeno na njima dnevno pomoću skale od 5 stupnjeva (1 – do 15 minuta, 5 – više od 2 sata). Izračunata pouzdanost svih subskala je prihvatljiva te za skalu *zaštita sigurnosti* iznosi Cronbach $\alpha = 0.825$, za skalu *zaštita od dezinformacija* Cronbach $\alpha = 0.861$, za skalu *negativna iskustva na internetu* Cronbach $\alpha = 0.865$, za skalu *korištenje društvenih mreža i internetskih portala* Cronbach $\alpha = 0.735$.

Postupak

Istraživanje je provedeno na Veleučilištu kriminalistike i javne sigurnosti u Zagrebu u ožujku i travnju 2023. godine. Istraživanje je provedeno u sklopu Erasmus+ projekta „Suradnja na razvoju zajedničkog kurikuluma o borbi protiv hibridnih prijet-

nji – HYBRIDC“ a provedbi istraživanja je prethodilo pozitivno mišljenje Etičkog povjerenstva Veleučilišta kriminalistike i javne sigurnosti. Sudionici su, uz informirani pristanak, upitnik popunjavali u *online* formi, u sklopu redovnih predavanja na Veleučilištu.

Rezultati

U Tablici 2 prikazani su odgovori sudionika na subskalama koje ispituju utjecaj dezinformacija te svrhu kreiranja i širenja dezinformacija. Što se tiče utjecaja dezinformacija, sudionici smatraju da dezinformacije imaju najviše utjecaja na političke stavove ljudi ($M = 4.26$), zatim na društvena događanja ($M = 4.15$) i društvenu percepciju događaja, osobe ili skupine ($M = 4.14$), dok najmanje utjecaja imaju na percepciju zdravstvenog stanja populacije ($M = 3.89$) i tijek rata u Ukrajini ($M = 3.53$). Što se tiče svrhe kreiranja i širenja dezinformacija, sudionici su najvišom ocjenom procijenili *odvrtačanje pozornosti od bitnih društvenih problema* ($M=4.25$) te *manipulaciju mišljenja i ponašanja ljudi* ($M=4.24$), dok su najnižom ocjenom procijenili *zabavu* ($M=3.06$) kao svrhu dezinformacija.

U Tablici 3 prikazani su odgovori vezani uz pitanja o raspoznavanju dezinformacija i informiranosti o dezinformacijama. Prva tri pitanja odnose se na samog ispitanika, dok se druga tri pitanja odnose na percepciju ispitanika o drugim ljudima. Većina ispitanika (66,9 %) smatra da su dovoljno informirani o opasnostima dezinformacija i da lako raspoznaju dezinformacije od istine (55,4 %), dok njih manje od polovice (48,9 %) smatra da su dovoljno informirani o načinima raspoznavanja dezinformacija. S druge strane, tek 9 % ispitanika smatra da ljudi lako prepoznaju dezinformaciju od istinite informacije, njih 6,9 % smatra da ljudi lako raspoznaju dezinformaciju od misinformacije, dok se njih 67,7 % ne slaže s tezom da ljudi na internetu / društvenim mrežama ne dijele vijest za koju znaju da je dezinformacija.

U Tablici 4 prikazane su aritmetičke sredine percipiranih postotaka dezinformacija po pojedinim medijima i medijskim područjima. Od različitih medija, društvene mreže zauzimaju prvo mjesto – sudionici, u prosjeku, smatraju da 70,79 % informacija na društvenim mrežama jesu dezinformacije. Slijede internetski portali sa 66,87 %, dok sudionici smatraju da se najmanji postotak dezinformacija nalazi u tiskanim novinama (46,55 %) i na radiju (41,01 %).

Što se tiče medijskih područja, sudionici smatraju da se najveći postotak dezinformacija nalazi u području teme COVID-19 (67,45%) te politike i marketin-ga (63,02 %), dok se najmanje dezinformacija nalazi u području sporta (33,85 %).

Tablica 2. Raspodjela odgovora sudionika na česticama koje ispituju percepciju utjecaja dezinformacija te svrhu kreiranja i širenja dezinformacija

Table 2 Distribution of participants' responses to items that examine the perception of the impact of misinformation and the purpose of creating and spreading misinformation

Dezinformacije u medijima mogu imati značajan utjecaj na:							
	M	Sd	(1) %	(2) %	(3) %	(4) %	(5) %
Političke stavove ljudi	4.26	0.632	0	0.7	7.9	55.0	36.3
Društvena događanja	4.15	0.703	0.7	1.4	9.4	58.3	30.2
Društvenu percepciju nekog događaja, osobe ili skupine	4.14	0.7793	1.1	1.1	14.4	49.3	34.2
Javnu sigurnost	4.03	0.752	0.4	2.2	18.0	52.9	26.6
Rezultate izbornih procesa i referenduma	4.02	0.730	0	2.5	17.6	54.3	25.5
Potrošačko ponašanje ljudi	3.98	0.759	0.7	1.8	19.8	53.6	24.1
Percepciju zdravstvenog stanja populacije	3.89	0.855	1.4	3.6	23.0	48.2	23.7
Tijek rata u Ukrajini	3.53	1.032	3.6	11.2	32.4	34.2	18.7
Prema Vašem mišljenju, koja je svrha kreiranja i širenja dezinformacija?							
	M	Sd	(1) %	(2) %	(3) %	(4) %	(5) %
Odvraćanje pozornosti od bitnih društvenih problema	4.25	0.748	0.4	1.4	11.9	44.6	41.7
Manipulacija (oblikovanje) mišljenja i ponašanja ljudi	4.24	0.710	0.4	1.1	10.4	49.6	38.5
Politička propaganda	4.16	0.686	0.4	1.8	9.0	58.6	30.2
Zarada (financijski profit)	3.89	0.843	1.1	5.0	19.4	51.8	22.7
Potrošačko ponašanje	3.86	0.752	0.7	3.2	21.9	57.2	16.9
Nanošenje štete/ocrnjivanje/diskreditiranje nekoga ili nečega	3.85	0.840	0.7	4.7	24.8	47.5	22.3
Zabava	3.06	0.955	5.4	21.2	39.9	28.4	5.0

*1 - uopće se ne slažem, 2 - ne slažem se, 3 - niti se slažem niti se ne slažem, 4 - slažem se, 5 - u potpunosti se slažem

Tablica 3. Raspodjela odgovora sudionika na česticama koje ispituju raspoznavanje dezinformacija

Table 3 Distribution of participants' responses to the items that examine the recognition of misinformation

Raspoznavanje dezinformacija							
	M	Sd	(1) %	(2) %	(3) %	(4) %	(5) %
Dovoljno sam informiran o opasnostima dezinformacija	3.70	0.818	0.4	8.6	24.1	53.6	13.3
Lako raspoznajem dezinformacije od istine	3.58	0.688	0.4	3.2	41.0	48.2	7.2
Dovoljno sam informiran o načinima raspoznavanja dezinformacija	3.43	0.829	1.1	10.8	39.2	41.0	7.9
Ljudi lako prepoznaju dezinformaciju od istinite informacije	2.33	0.845	13.3	50.0	27.7	7.9	1.1
Ljudi lako razlikuju dezinformaciju od misinformacije	2.15	0.876	22.7	46.8	23.7	5.8	1.1
Ljudi na internetu/društvenim mrežama ne dijele vijest za koju znaju da je dezinformacija	2.14	0.992	29.9	37.8	20.9	10.8	0.7

*1 - uopće se ne slažem, 2 - ne slažem se, 3 - niti se slažem niti se ne slažem, 4 - slažem se, 5 - u potpunosti se slažem

U Tablici 5 prikazani su odgovori sudionika na skali ponašanja na internetu vezano za sigurnost i zaštitu privatnosti. Rezultati pokazuju da većina sudionika koristi sve navedene metode zaštite sigurnosti i privatnosti. Korištenje postavke privatnih profila na internetu najčešće je korištena metoda zaštite privatnosti koju često ili uvijek koristi 81,7 % sudionika, dok njih 64,7 % izjavljuje da su često ili uvijek pažljivi oko načina objavljivanja tekstualnih i slikovnih sadržaja. Stroge postavke privatnosti na internetu često ili uvijek koristi 64,8 % sudionika, dok tek 1,8 % sudionika izjavljuje da takve postavke ne koristi nikada. Stvaranje kompleksnih lozinki često ili uvijek koristi 53,6 % sudionika, a tek 25,9 % njih lozinke mijenja redovito.

U Tablici 6 prikazani su odgovori sudionika na skali ponašanja na internetu vezano za dezinformacije, što predstavlja središnji interes ovog istraživanja. Od sedam

Tablica 4. Rezultati percepcije sudionika o učestalosti dezinformacija po pojedinim medijima i medijskim područjima

Table 4 The results of the participants' perception of the frequency of misinformation by individual media and media areas

Učestalost dezinformacija u medijima	M (%)	Sd	Učestalost dezinformacija u medijskim područjima	M (%)	Sd
Društvene mreže	70.79	0.194	COVID-19	67.45	0.244
Internetski portali	66.87	0.195	Politika	63.02	0.217
Film	52.77	0.255	Marketing	63.02	0.215
Televizija	47.34	0.227	Rat u Ukrajini	61.15	0.218
Novine (printane)	46.55	0.208	Gospodarstvo	58.63	0.209
Radio	41.04	0.211	Migracije	57.48	0.223
			Zabava („show business“)	57.12	0.253
			Znanost	42.70	0.234
			Sport	33.85	0.228

ponuđenih aktivnosti, najviše sudionika navodi jednostavno promišljanje prije dijeljenja sadržaja na internetu, što često ili uvijek čini 68,4 % njih, dok 12,6 % sudionika navodi da nikad ili rijetko promisle prije dijeljenja nekog sadržaja s kojim se susretnu na internetu. Provjeru istinitosti sadržaja (središnju česticu ove skale) često ili uvijek radi tek 42,4 % sudionika uz 15,8 % njih koji to rade rijetko ili nikad. Provjeru datuma događaja, vjerodostojnosti autora i sadržaja, slike i videa te izvora URL adrese sudionici čine još rjeđe, dok najmanji broj sudionika traži mišljenje stručnjaka – njih 35,6 % to ne radi nikad.

Usporedba različitih grupa od kojih je uzorak istraživanja sastavljen, pomoću t-testa za nezavisne uzorke, pokazuje kako postoji statistički značajna razlika u provjerenju istinitosti informacija s obzirom na spol i to na način da muškarci češće koriste metode za provjeru istinitosti i vjerodostojnosti informacija od žena ($M_m = 3.13$, $Sd_m = 0.759$; $M_z = 2.87$, $Sd_z = 0.817$; $t = 2.674$, $p = 0.008$) uz malu do srednju veličinu učinka (Cohen $d = 0.329$). Sudionici se nisu razlikovali u učestalosti provjere istinitosti informacija s obzirom na zaposlenje, kao niti s obzirom na razinu studija (Tablica 7).

Tablica 5. Raspodjela odgovora sudionika na česticama koje ispituju ponašanje na internetu vezano uz sigurnost i privatnost

Table 5 Distribution of participants' responses to items that examine online behavior related to security and privacy

Koliko je vjerojatno da ćete koristiti sljedeće metode da zaštitite svoju sigurnosti na internetu?	M	Sd	(1) %	(2) %	(3) %	(4) %	(5) %
Učinite profile privatnima	4.27	0.948	0.7	6.5	11.2	28.1	53.6
Pazite na način na koji pišete i/ili fotografije koje objavljujete	3.85	1.061	1.8	10.1	23.4	30.2	34.5
Koristite stroge postavke privatnosti	3.80	1.036	1.8	10.4	23.0	34.9	29.9
Izbjegavate lajkanje/praćenje potencijalno neugodnih/inkriminirajućih blogova, Twitter računa itd.	3.76	1.108	3.6	10.4	23.0	32.0	30.9
Prestanete posjećivati određene web stranice	3.75	0.892	1.4	6.1	27.7	44.6	20.1
Isključite praćenje lokacije	3.72	1.120	2.9	12.6	25.2	28.1	31.3
Stvarate kompleksne passworde i lozinke	3.60	1.101	2.5	14.4	29.5	27.0	26.6
Prijedete na platforme društvenih medija sa strožim pravilima o privatnosti	3.23	1.040	4.0	21.2	34.2	28.8	11.9
Šifrirate komunikaciju, e-poštu	3.16	1.329	13.7	19.8	23.7	22.3	20.5
Koristite preglednike i/ili tražilice koje me ne prate	3.12	1.140	9.0	19.4	34.5	24.1	12.9
Redovito mijenjate passworde i lozinke	2.88	1.097	9.7	27.3	37.1	16.2	9.7

*1 - nikad, 2 - rijetko, 3 - ponekad, 4 - često, 5 - uvijek

U Tablici 8 prikazane su korelacije subskala upitnika te sociodemografskih varijabli pogodnih za korelacijsku analizu. Korištenje metoda za provjeru istinitosti informacija (*zaštita od dezinformacija*) najviše je povezana sa zaštitom sigurnosti ($r = 0.736$) i s informiranošću o dezinformacijama ($r = 0.354$). Osobe koje smatraju da su više informirane o načinima raspoznavanja dezinformacija i osobe koje češće

Tablica 6. Raspodjela odgovora sudionika na česticama koje ispituju ponašanje na internetu vezano uz dezinformacije

Table 6 Distribution of participants' answers on the particles they examine online behavior related to misinformation

Kada se sretmem s nekom informacijom, vijesti, sadržajem na internetu:							
	M	Sd	(1) %	(2) %	(3) %	(4) %	(5) %
Promislim prije dijeljenja sadržaja	3.89	1.112	3.6	9.0	19.1	31.3	37.1
Provjeravam istinitost sadržaja	3.37	0.975	2.9	12.9	41.7	28.4	14.0
Provjeravam datuma događaja	3.32	1.072	5.0	17.3	32.0	31.7	14.0
Provjeravam vjerodostojnost autora sadržaja	3.06	1.036	6.5	22.3	37.8	24.8	8.6
Provjeravam vjerodostojnost slika i videa	2.96	1.062	7.6	28.1	31.7	25.5	7.2
Provjeravam izvor URL adrese	2.53	1.154	21.6	29.5	28.8	14.0	6.1
Pitam stručnjake za mišljenje	2.14	1.068	35.6	28.1	24.1	10.8	1.4

*1 - nikad, 2 - rijetko, 3 - ponekad, 4 - često, 5 - uvijek

Tablica 7. Usporedba grupa po spolu, zanimanju i razini studija s obzirom na rezultat na skali zaštite od dezinformacija (provjere istinitosti informacija)

Table 7 Comparison of groups by gender, profession and level of study with regard to the result on the scale of protection against disinformation (verification of information)

Varijabla	Grupe	N	M	Sd	t	p	Cohen d
Spol	M	176	3.13	0.759	2.674	0.008**	0.329
	Ž	102	2.87	0.817			
Zanimanje	Zaposlenik MUP-a - DA	208	3.07	0.779	1.066	0.287	0.150
	Zaposlenik MUP-a - NE	70	2.95	0.819			
Razina studija	Stručni studij	200	3.043	0.777	-0.021	0.983	-0.002
	Specijalistički studij	78	3.045	0.826			

**p<0.01

Tablica 8. Korelacije rezultata subskala upitnika te sociodemografskih varijabli
Table 8 Correlations of the results of the subscales of the questionnaire and socio-demographic variables

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	1	0.736**	0.253**	0.354**	0.01	0.049	0.074	0.206**	-0.055
2		1	0.340**	0.351**	-0.049	0.042	0.124*	0.251**	-0.043
3			1	0.137**	-0.045	0.015	0.068	0.215**	-0.027
4				1	0.022	0.041	-0.017	0.232**	-0.094
5					1	0.069	0.005	-0.128*	0.131*
6						1	0.019	0.037	0.122
7							1	0.002	0.021
8								1	-0.061
9									1

1 – zaštita od dezinformacija – provjera istinitosti informacija

2 – zaštita sigurnosti – korištenje metoda za zaštitu sigurnosti

3 – učestalost dezinformacija – percepcija količine dezinformacija na internetu

4 – raspoznavanje dezinformacija – informiranost o dezinformacijama

5 – godina studija

6 – prosjek ocjena

7 – korištenje društvenih mreža – učestalost korištenja društvenih mreža

8 – utjecaj dezinformacija – percipirana snaga utjecaja dezinformacija na pojedince i društvo

9 - dob

* p<0.05

**p<0.01

koriste metode za zaštitu sigurnosti i privatnosti na internetu također češće koriste metode za provjeru istinitosti i vjerodostojnosti informacija. Niske, ali značajne pozitivne korelacije dobivene su i između zaštite od dezinformacija te percipirane količine dezinformacija na internetu ($r = 0.253$) i percipiranog utjecaja dezinformacija ($r = 0.206$), što ukazuje na to da oni koji smatraju da na internetu ima više dezinformacija te oni koji smatraju da dezinformacije imaju značajniji utjecaj na pojedince i društvene promjene također češće koriste metode za provjeru istinitosti i vjerodostojnosti informacija. Učestalost korištenja društvenih mreža nije povezana sa zaštitom od dezinformacija ($r = 0.074$), kao ni godina studija ($r = 0.01$), prosjek ocjena na studiju ($r = 0.049$) ili dob (-0.055).

U svrhu ispitivanja prediktora zaštite od dezinformacija provedena je regresijska analiza, čiji su rezultati prikazani u Tablici 9. Od ukupno četiri prediktora korištena u regresijskom modelu, dva prediktora su se pokazala značajnim u odnosu na zaštitu od dezinformacija kao kriterijem – zaštita sigurnosti i raspoznavanje dezinformacija. Prema beta standardiziranim koeficijentima, vidljivo je da je zaštita sigurnosti najbolji prediktor zaštite od dezinformacija ($\beta = 0.696$) što znači da porastom korištenja metoda za zaštitu sigurnosti na internetu raste i korištenje metoda za provjeru istinitosti informacija. Drugi je značajni prediktor, s mnogo nižim beta koeficijentom ($\beta = 0.109$), raspoznavanje dezinformacija – porastom informiranosti o opasnostima dezinformacija i načinima njihova raspoznavanja raste i vjerojatnost korištenja metoda za provjeru istinitosti informacija. Regresijski model značajno objašnjava 54,5 % ukupne varijance zaštite od dezinformacija.

Tablica 9. Rezultati regresijske analize različitih prediktora sa zaštitom od dezinformacija kao kriterijem

Table 9 Results of regression analysis of different predictors with protection against misinformation as a criterion

Prediktori	Beta	t-test	p
Zaštita sigurnosti	0.696	15.126	0.000
Učestalost dezinformacija	0.000	-0.008	0.993
Raspoznavanje dezinformacija	0.109	2.486	0.014
Utjecaj dezinformacija	0.006	0.151	0.880
R=0.743, R ² =0.545, F=84.021 (df=4,273), p<0.01			

Rasprava

Sve veća prisutnost dezinformacija u medijskom prostoru predstavlja jedan od vodećih izazova današnjice. Širenje dezinformacija digitalnim kanalima može imati štetne posljedice poput narušavanja demokratskog sustava, polarizacije rasprava, narušavanja zdravlja, ugrožavanja sigurnosti građana (Europska komisija, 2018) i kreiranja društvenog mijenja, što se pokazalo naročito značajnim tijekom američkih predsjedničkih izbora 2016. i 2020. godine, referenduma za Brexit (Pennycook i Rand, 2021) te pandemije COVID-19 (Loomba i sur., 2021). Pandemija bolesti

COVID-19 utjecala je na sve segmente društva, pa tako i na medije. Narušavanje ukupne ekonomije utjecalo je na ekonomsko poslovanje medija, ali i na kvalitetu programskih sadržaja jer su društvene aktivnosti reducirane uslijed niza mjera kojima se sprječava širenje virusa (Popovac i Gavran, 2021).

Ispitivanja percepcije građana pokazuju da je većina ljudi svjesna opasnosti širenja dezinformacija i lažnih vijesti. Istraživanje Pew Research Centra pokazalo je da 64 % odraslih Amerikanaca smatra da dezinformacije uzrokuju značajnu konfuziju oko osnovnih činjenica o trenutnim društvenim zbivanjima (Barthel, Mitchell i Holcomb, 2016), dok rezultati istraživanja Eurobarometra iz 2018. pokazuje da 85 % građana EU-a prepoznaje lažne vijesti kao problem u svojim državama (Edukacija. hr, 2020 prema Begović i Labaš 2021). Rezultati u skladu s opisanim podacima dobiveni su i među studentima Kriminologije u ovom istraživanju: njih 91,3 % (u potpunosti ili djelomično) slaže se da dezinformacije mogu imati značajan utjecaj na političke stavove ljudi, dok se njih 88,5 % slaže da dezinformacije mogu imati značajan utjecaj na društvena događanja. Daljnja analiza korelacija sugerira da oni pojedinci koji smatraju da dezinformacije imaju značajniji utjecaj na društvo i da su dezinformacije učestalije u medijima također češće koriste metode za provjeru istinitosti informacija.

Što se tiče prepoznavanja dezinformacija, rezultati ovog istraživanja pokazuju kako većina ispitanika smatra da lako raspoznaje dezinformacije od istine (55,4 %). Istraživanje provedeno na malom uzorku raznovrsnih hrvatskih studenata (Krelja Kurelović, Tomac i Polić, 2021) pokazuje znatno više rezultate od čak 75 % studenata koji smatraju da dobro ili jako dobro prepoznaju lažne vijesti. Istraživanje na američkoj populaciji pokazuje da se 39 % njih osjeća vrlo samopouzvano u sposobnostima raspoznavanja lažnih vijesti (Barthel, Mitchell i Holcomb, 2016).

Od sociodemografskih podataka, jedino se spol pokazao povezanim s provjeravanjem istinitosti informacija na internetu – muški studenti procjenjuju kako češće koriste metode za provjeru istinitosti informacija s kojima se susreću na internetu. Iako ovaj podatak ne govori o objektivnoj sposobnosti prepoznavanja dezinformacija, u skladu je s podacima velikoga njemačkog istraživanja iz 2023. u kojem su rezultati pokazali da su muškarci uspješniji od žena u detekciji lažnih vijesti (Arin, Mazrekaj i Thum, 2023), dok druga istraživanja ne pronalaze takve razlike (Almenar i sur., 2021). Mnoga istraživanja pokazuju kako su mlađi pojedinci uspješniji u prepoznavanju dezinformacija (Guess, Nagler i Tucker, 2019; Gottfried i Grieco, 2018; Abrams, 2021), no to nije dobiveno u ovom istraživanju. Najvjerojatniji je razlog nedovoljna heterogenost uzorka s obzirom na dob i nedovoljna zastupljenost starije populacije (unatoč rasponu dobi u uzorku od 18 do 50 godina starosti, $M = 29.29$, $Sd = 6.36$).

Što se tiče informiranosti o dezinformacijama, 66,9 % sudionika smatra da su dovoljno informirani o opasnostima dezinformacija, dok njih manje od polovice (48,9 %) smatra da su dovoljno informirani o načinima raspoznavanja dezinformacija. Također, subskala *raspoznavanja dezinformacija* (informiranost o dezinformacijama) značajno je povezana sa zaštitom od dezinformacija tj. korištenjem metoda za provjeru istinitosti informacija te se pokazala kao drugi značajan prediktor takvog ponašanja. Ovi rezultati upućuju na važnost edukacije, informiranja i podizanja svijesti o dezinformacijama što je odavno prepoznato kao temeljni faktor u suzbijanju štetnih utjecaja dezinformacija. Europska komisija je od 2018. godine razvila niz inicijativa (akcijskih planova, programa, kodeksa dobre prakse i projekata) za suzbijanje dezinformacija. U dokumentu *Suzbijanje dezinformacija na internetu: Europski pristup* razvoj medijske pismenosti i razvoj kritičkih i digitalnih kompetencija navodi se kao ključni čimbenik u jačanju otpornosti društva na dezinformacije (Europska komisija, 2018). Mnogi stručni edukativni resursi kreirani su i dostupni na hrvatskom jeziku poput priručnika *Kako prepoznati dezinformacije i lažne vijesti – Razvoj medijske pismenosti* (Ciboci, Kanižaj i Labaš, 2018) i *Priručnika za provjeru informacija iz medija* (Dejanović, 2020). Ovi rezultati i inicijative pružaju racionalne okvire i poticaj za daljnji razvoj sličnih edukativnih programa i resursa adekvatnih za obrazovni kontekst sadašnjih i budućih policijskih službenika u Republici Hrvatskoj – detaljnije opisano u nastavku.

Jedno je od ograničenja ovog istraživanja nedostatak dodatnih psiho-socijalnih varijabli u nacrtu. Mnoga istraživanja pokazuju kako individualni faktori (kognitivni, socijalni i afektivni) imaju značajnu ulogu u objašnjavanju vjerovanja (Ecker i sur., 2022; Bryanov i Vziatysheva, 2021) i ponašanja (Pennycook i Rand, 2021) vezana za dezinformacije. Nedostatak spomenutih podataka, poput mjera ličnosti, kognitivnih stilova, rezoniranja, emocionalnog doživljavanja itd., umanjuju mogućnost jasnijeg razumijevanja mehanizama u pozadini istraživanih fenomena i individualnih razlika koje mogu imati ključnu ulogu u razumijevanju tih ponašanja i vjerovanja. Spomenuto ograničenje ujedno pruža i smjernice za nadogradnju budućih istraživanja iz ovog područja.

Edukacijski potencijal

Rezultati ovog istraživanja pružaju vrijedan uvid u stavove, vjerovanja i ponašanja sudionika vezano uz dezinformacije. Oni mogu poslužiti kao osnova za razvoj edukativnih sadržaja i intervencija kojima je cilj podizanje svijesti i promocija pravilnog ponašanja u vezi s dezinformacijama na internetu.

Na temelju prezentiranog pristupa u radu i provedenih istraživanja mogli bismo predložiti ishode učenja za kolegij koji bi u fokusu imao razotkrivanje dezinformacija:

- Razumijevanje važnosti razotkrivanja dezinformacija: Student će razumjeti važnost razotkrivanja dezinformacija u cilju poboljšanja informiranosti i obrazovanja javnosti.
- Provjera izvora informacija: Student će naučiti provjeravati izvore informacija kako bi utvrdio njihovu pouzdanost i vjerodostojnost. To uključuje provjeru autorstva, svrhe, izdavača i usporedbu s drugim izvorima.
- Korištenje softverskih alata za razotkrivanje dezinformacija: Student će biti upoznat s raznim softverskim alatima koji pomažu u razotkrivanju dezinformacija, poput InVID & WeVerify Chrome ekstenzije, Google Fact-Check Explorer, Google Eartha i SunCalca.
- Primjena kritičkog razmišljanja: Student će razviti vještine kritičkog razmišljanja i prepoznavanja manipulativnih tehnika u informacijama. Bit će svjestan senzacionalističkih naslova, nedostatka izvora ili dokaza te pretjeranih ili emotivnih izjava. Matični mediji često nekritički preuzimaju informacije objavljene na društvenim mrežama iz nepouzdatih izvora bez prethodne provjere tih informacija. Točnost informacija za sve vrste medija danas je manje važna od broja klikova i pregleda medijskih sadržaja. Dokazana je korelacija između stupnja medijske pismenosti i demokratskog razvoja nekog društva te da mediji stvaranjem agende i medijskim uokvirivanjem imaju veliki utjecaj na kreiranje javnog mnijenja. (Holy i Borčić, 2023)
- Edukacija o prepoznavanju dezinformacija: Student će razumjeti važnost edukacije o načinima prepoznavanja i osporavanja lažnih ili obmanjujućih tvrdnji. Posebna pozornost bit će posvećena policijskom radu koji zahtijeva visoku profesionalnost i integritet.
- Dijeljenje provjerenih informacija: Student će shvatiti važnost dijeljenja samo provjerenih informacija s drugima kako bi pomogao u borbi protiv dezinformacija. Bit će svjestan odgovornosti kao potrošač informacija.
- Razumijevanje konteksta informacija: Student će razumjeti važnost konteksta u pravilnom tumačenju informacija. Bit će upućen na pronalaženje dodatnih relevantnih informacija koje pružaju širu perspektivu ili razumijevanje događaja ili tvrdnji.
- Razvijanje zdrave doze skeptičnosti: Student će razviti zdravu dozu skeptičnosti prema svim informacijama koje dobiva. Bit će potaknut da uvijek provjeri informacije prije nego što ih prihvati kao istinite.
- Kritičko razmišljanje o novinskim izvorima: Student će primijeniti smjernice poput pitanja 5W, pametnih provjera i CRAAP testa kako bi kritički procijenio

novinske izvore. Bit će svjestan važnosti valute, relevantnosti, autoriteta, točnosti i svrhe informacija.

- Kombinacija koraka za provjeru izvora: Student će biti sposoban kombinirati različite korake potrebne za provjeru izvora.
- Uključivanje *blockchain* tehnologija u edukaciju moglo bi doprinijeti rješavanju brojnih problema medijske ekologije počevši od lažnih vijesti, narušenih autorskih prava, netransparentne monetizacije autorskih prava i skrivene propagande. Ova tehnologija kreatorima medijskih sadržaja nameće odgovornost za objavljene medijske sadržaje jer je u svakom trenutku moguće utvrditi izvor sadržaja, kao i povijest izmjena sadržaja koju nije moguće brisati niti modificirati. Zahvaljujući *blockchain* tehnologiji, u svakom je trenutku moguće nedvojbeno utvrditi tko je autor medijskog sadržaja i opseg korištenja autorskog djela. (Milković, Samardžija i Ognjan, 2020)

Zaključak

Suzbijanje dezinformacija zahtijeva cjelovite i suradničke strategije koje uključuju edukaciju, regulaciju, suradnju među sektorima i primjenu tehnoloških alata za provjeru i analizu informacija. Ovo istraživanje pruža vrijedan uvid u percepciju i ponašanje sudionika vezano za dezinformacije na internetu i ukazuje na važnost edukacije i informiranja kako bi se borilo protiv širenja dezinformacija. U suvremenom digitalnom dobu sposobnost prepoznavanja lažnih informacija važna je za donošenje informiranih odluka. U profesionalnom policijskom radu ovo postaje ključno kako bi se osigurala sigurnost i povjerenje javnosti. Kritičko razmišljanje, korištenje alata za provjeru činjenica i educiranost o različitim tehnikama dezinformiranja pomoći će u održavanju integriteta i učinkovitosti policijskog posla. Zaključak istraživanja ukazuje i na sve veću prisutnost dezinformacija u medijskom prostoru kao jedan od ključnih izazova suvremenog društva. Širenje dezinformacija digitalnim kanalima može rezultirati nizom štetnih posljedica, uključujući narušavanje demokratskog sustava, polarizaciju rasprava, ugrožavanje zdravlja i sigurnosti građana te oblikovanje društvenog mišljenja. Unatoč tomu, većina ljudi svjesna je opasnosti dezinformacija, no samo se manji postotak njih osjeća dovoljno informirano o načinima prepoznavanja dezinformacija. Edukacija, informiranje i podizanje svijesti ključni su faktori u borbi protiv štetnih utjecaja dezinformacija, a inicijative poput razvoja medijske pismenosti i kritičkih digitalnih kompetencija od vitalne su važnosti u jačanju otpornosti društva na dezinformacije. Ograničenja istraživanja, poput nedostatka psiho-socijalnih varijabli, pružaju smjernice za nadogradnju budućih istraživanja u ovom području.

LITERATURA

- Abrams, Z. (2021) "Controlling the spread of misinformation", *Monitor on Psychology*, 52 (2).
- Almenar, E., Aran-Ramspott, S., Suau, J. i P. Masip (2021) "Gender Differences in Tackling Fake News: Different Degrees of Concern, but Same Problems", *Media and Communication*, 9 (1), 229–238. doi: 10.17645/mac.v9i1.3523.
- Arin, K. P., Mazrekaj, D. i M. Thum (2023) "Ability of detecting and willingness to share fake news", *Sci Rep* 13, 7298. doi: 10.1038/s41598-023-34402-6.
- Barthel, M., Mitchell, A. i J. Holcomb (2016) Many Americans Believe Fake News Is Sowing Confusion, *Pew Research Center*, dostupno na <https://www.pewresearch.org/journalism/2016/12/15/many-americans-believe-fake-news-is-sowing-confusion/>, preuzeto 30. 4. 2024.
- Begović, P. i D. Labaš (2021) "Medijske navike, povjerenje publike i lažne vijesti u doba koronavirusa", *COMMUNICATION MANAGEMENT REVIEW*, 6 (1), 6–28. doi: 10.22522/cmr20210162.
- Berelson, B. (1952) *Content analysis in communication research*. Glencoe, Illinois: Free Press.
- Bryanov, K. i V. Vziatysheva (2021) "Determinants of individuals' belief in fake news: A scoping review determinants of belief in fake news", *PLoS one*, 16 (6), e0253717. doi: 10.1371/journal.pone.0253717.
- Chrome web store (s. a.) Fake news debunker by InVID & WeVerify, *Chrome web store*, dostupno na <https://chromewebstore.google.com/detail/fake-news-debunker-by-inv/mhccpoafgdgbhnhfjhcmgknnndkeenfhe?pli=1>, preuzeto 30. 4. 2024.
- Ciboci, L., Kanižaj, I. i D. Labaš (2018) *Kako prepoznati dezinformacije i lažne vijesti – Razvoj medijske pismenosti*. Zagreb: Agencija za elektroničke medije, UNICEF. Dostupno na <https://www.medijskapismenost.hr/wp-content/uploads/2018/04/lažne-vijesti.pdf>, preuzeto 30. 4. 2024.
- Columbia University Mailman School of Public Health (s. a.) Content analysis, *Columbia Mailman School of Public Health*, dostupno na <https://www.publichealth.columbia.edu/research/population-health-methods/content-analysis>, preuzeto 30. 4. 2024.
- Constable, R., Cowell, M., Zornek Crawford, S., Golden, D., Hartvigsen, J., Morgan, K., Mudgett, A., Parrish, K., Thomas, L., Thompson, E. Y., Turner, R. i M. Palmquist (1994–2024) *Ethnography, Observational Research, and Narrative Inquiry*, *The WAC Clearinghouse, Colorado State University*, dostupno na <https://wac.colostate.edu/repository/writing/guides/ethnography/>, preuzeto 30. 4. 2024.
- Dejanović, R. (2020) *Priručnik za provjeru informacija iz medija*. Zagreb: Društvo za zaštitu novinarskih autorskih prava. Dostupno na <https://dznep.hr/wp-content/uplo->

- ads/2020/03/PRIRUCNIK-ZA-PROVJERU-INFORMACIJA-IZ-MEDIJA.pdf, preuzeto 30. 4. 2024.
- Ecker, U. K. H., Lewandowsky, S., Cook, J. i dr. (2022) “The psychological drivers of misinformation belief and its resistance to correction”, *Nature Reviews Psychology*, 1, 13–29. doi: 10.1038/s44159-021-00006-y.
- Europska komisija (2018) Suzbijanje dezinformacija na internetu: europski pristup. Komunikacija Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija, *EUR-lex*, dostupno na <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/ALL/?uri=CELEX%3A52018DC0236>, preuzeto 30. 4. 2024.
- Google Earth (s. a.), dostupno na <https://earth.google.com/web/@0,-6.6973999,0a,22251752.77375655d,35y,0h,0t,0r/data=OgMKATA>, preuzeto 30. 4. 2024.
- Google Fact Check Tools (s. a.) Explorer, dostupno na <https://toolbox.google.com/fact-check/explorer/search/list:recent;hl=hr>, preuzeto 30. 4. 2024.
- Gottfried, J. i E. Grieco (2018) Younger Americans are better than older Americans at telling factual news statements from opinions, *Pew Research Center*, dostupno na <https://www.pewresearch.org/short-reads/2018/10/23/younger-americans-are-better-than-older-americans-at-telling-factual-news-statements-from-opinions/>, preuzeto 30. 4. 2024.
- Guess, A., Nagler, J. i J. Tucker (2019) “Less than you think: Prevalence and predictors of fake news dissemination on Facebook”, *Science advances*, 5 (1), eaau4586. doi: 10.1126/sciadv.aau4586.
- Holy, M. i N. Borčić (2023) “Novinarski diskurs na portalima i Twitteru - medijski poligon borbe medijske pismenosti i lažnih vijesti?”, *Medijska istraživanja*, 29 (1), 37–60. doi: 10.22572/mi.29.1.2.
- Holsti, Ole R. (1969) *Content Analysis for the Social Sciences and Humanities*. Reading, Massachusetts: Addison-Wesley.
- Krelja Kurelović, E., Tomac, F. i T. Polić (2021) “Načini informiranja i prepoznavanje lažnih vijesti kod studenata u hrvatskoj tijekom covid-19 pandemije”, *Zbornik Veleučilišta u Rijeci*, 9 (1), 119–130. doi: 10.31784/zvr.9.1.7.
- Kvetanová, Z., Kačincová Predmerská, A. i M. Švecová (2020) Debunking as a Method of Uncovering Disinformation and Fake News. U: J. Višňovský i J. Radošinská (ur.): *Fake News Is Bad News - Hoaxes, Half-truths and the Nature of Today's Journalism*. London: IntechOpen, str. 1–20. doi: 10.5772/intechopen.93738.
- Loomba, S., de Figueiredo, A., Piatek, S. J. i dr. (2021) “Measuring the impact of COVID-19 vaccine misinformation on vaccination intent in the UK and USA”, *Nature Human Behaviour*, 5, 337–348. doi: 10.1038/s41562-021-01056-1.
- Milković, M., Samardžija, J. i M. Ognjan (2020) “Primjena blockchain tehnologije u medijskoj ekologiji”, *Medijska istraživanja*, 26 (1), 29–52. doi: 10.22572/mi.26.1.2.

- Pennycook, G. i D. G. Rand (2021) “The psychology of fake news”, *TiCS*, 25 (5), 388–402. doi: 10.1016/j.tics.2021.02.007.
- Popovac, J. i V. Gavran (2021) “Procjena utjecaja pandemije bolesti COVID-19 na poslovanje elektroničkih medija u Republici Hrvatskoj”, *Medijska istraživanja*, 27 (2), 127–162. doi: 10.22572/mi.27.2.6.
- Stevenson University Online (s. a.) How to Identify Reliable Information, *Stevenson University Online*, dostupno na <https://www.stevenson.edu/online/about-us/news/how-to-identify-reliable-information/>, preuzeto 30. 4. 2024.
- Suncalc (s. a.), dostupno na <https://www.suncalc.org/#/27.6936,-97.5195,3/2024.04.30/09:32/1/3>, preuzeto 30. 4. 2024.
- University of Washington Libraries (2024a) FAQ: How do I know if my sources are credible/reliable?, *University of Washington Libraries*, dostupno na <https://guides.lib.uw.edu/research/faq/reliable>, preuzeto 30. 4. 2024.
- University of Washington Libraries (2024b) Savvy Info Consumers: Evaluating Information, *University of Washington Libraries*, dostupno na <https://guides.lib.uw.edu/research/evaluate>, preuzeto 30. 4. 2024.

Debunking Disinformation

Krunoslav Antoliš
Jurica Pačelat

ABSTRACT

Debunking disinformation is an extremely important process that involves detecting, analyzing and providing correct information in order to correct and challenge false or misleading claims. When exposing disinformation, it is important to check the source of the information, and look for other independent sources to confirm or dispute the claim. It is necessary to identify the inconsistencies and illogicalities of this manipulative technique through content analysis. Fact checking and context checking with the necessary level of skepticism towards received information aims to share only verified information with others. Debunking disinformation requires time, research and critical thinking, as well as knowledge of software tools that can help you with this. It is important to be an educated consumer of information and to develop training programs for identifying false or misleading claims, so that one can engage in police work in a responsible and meritorious manner. The aforementioned was included in the research that aimed to examine attitudes, beliefs, and behavioral habits related to online disinformation among students of the College of Criminalistics and Public Security, as well as investigating potential predictors of these behaviors. The study involved 278 participants and utilized two newly created questionnaires, each comprising 4 subscales: (1) Disinformation Attitudes and Beliefs Questionnaire - impact of disinformation, purpose of disinformation, recognition of disinformation, and frequency of encountering disinformation; (2) Internet Behavior Questionnaire - protection against disinformation, security measures, negative online experiences, use of social media and online portals. The paper presents preliminary descriptive data gathered from the research, along with regression analysis results that yielded two significant predictors: individuals who are more likely to employ methods to safeguard their online privacy and security, and individuals who consider themselves better informed about dangers and ways to recognize disinformation, are more prone to use methods for fact-checking information. Based on the research findings, the paper suggests learning outcomes for designing a course focused on debunking disinformation.

Keywords: debunking disinformation, factual verification, context verification, content analysis, manipulative techniques